

виробники товарів і посередники. По-третє, підприємство вибирає форму забезпечення – транзитну чи складську.

Очевидно також, що діяльність підприємства щодо матеріального забезпечення охоплює не тільки короткостроковий період; у той же час матеріальне постачання повинно забезпечити швидке й ефективне зайняття підприємством стратегічних позицій. Саме в цьому полягає майбутнє матеріального забезпечення як цілісної системи з управління інформацією, координації всіх її елементів для досягнення мети підприємства, контролю за використанням засобів, постійного відслідковування руху вперед.

Скорочення часу обігу і досягнення оптимального співвідношення між часом виробництва й обігу на рівні підприємств галузі створюють об'єктивні передумови для розв'язання, принаймні, двох важливих проблем перехідного періоду: по-перше, забезпечується безперервність виробничих процесів, прискорення оборотності і в результаті виготовлення виробів без залучення до сфери виробництва значних додаткових інвестицій із зовнішніх джерел; по-друге, створюються сприятливі умови для досягнення високих економічних результатів.

Таким чином, матеріальне забезпечення знаходиться в самому центрі підприємницьких дій як важливий елемент у розробці загальної політики підприємства.

1. Гордань В. Методологічні засади управління ресурсними потоками // Економіст. 2000. №5. 2. Мате Э., Тиксье Д. Материально-техническое обеспечение деятельности предприятия: Пер. с франц. М., 1993.
3. Онуфрійчук М. Я. Сучасний стан та перспективи розвитку видавничо-поліграфічної галузі України // Друкарський кур'єр. 1999. №2. 4. Экономия ресурсов в промышленности / Под ред. Н.Г. Чумаченко. К., 1985.

УДК658.114

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

О.Я. Онещак

Особливості становлення малого і середнього підприємництва в Україні в деякій мірі визначають стан і напрямки розвитку цього сектора економіки.

Особенности становления малого и среднего предпринимательства в Украине в некоторой степени определяют состояние и направления развития этого сектора экономики.

Необхідним елементом розвитку повноцінної ринкової економіки є функціонування в ній сектора малого й середнього підприємництва, переваги якого уже давно відомі. Незважаючи на те, що останнім часом в Україні спостерігається кількісний спад новостворюваних підприємств, мале і середнє підприємництво розвивається. Авторі-економісти стверджують, що за нетривалий період існування у рамках офіційного дозволу воно пройшло вже принаймні шість–сім етапів становлення і розвитку:

1. Реєстрація у 1986 – 1987 рр. нових кооперативів та осіб, що вирішили зайнятися індивідуальною трудовою діяльністю. Дехто з авторів вважає, що саме тоді почалася хвиля легалізації і відмивання тінювих капіталів, у підприємництво прийшли так звані тінюві ділки з метою миттєвого одержання прибутку будь-яким способом.

2. Прихід до лав підприємців більш етичних, націлених на тривалу перспективу людей. Вони представляли переважно сфери побутового сервісу (хоч з останнього найчисельнішими були кооперативи з будівництва та ремонту житла, автосервісу), громадське харчування і дрібносерійне промислове виробництво товарів широкого вжитку.

3. Кадрове поліпшення кооперативів – прихід у підприємництво висококваліфікованих освічених фахівців з держсектора економіки. Мотивацією їх переходу, як свідчать дані соціологічних опитувань, було: прагнення до матеріальної і моральної незалежності, самостійності в роботі та прийнятті поточних ділових рішень, привабливість розкутішої робочої атмосфери у бізнесі; можливість реалізації власних бізнес-ідей; розкриття ділових здібностей.

4. Реєстрація і становлення перших спільних підприємств, малих і середніх підприємств (МСП) виробничих, будівельних, посередницьких (комерційних), у тому числі на базі вже існуючих держпідприємств, об'єднань, організацій. Тут розпочалося прискорення темпів зростання їх кількості, особливо підприємств зі статусом малого. Водночас стала зменшуватись кількість зареєстрованих і діючих кооперативів, які вже втратили більшість своїх початкових пільг (переважно податкових).

5. Якісні зміни у структурі малого і середнього підприємництва: падіння ролі державних та колективних МСП – зокрема, питомої ваги у загальній кількості; тимчасове збільшення чисельності і масштабів діяльності будівельних і конструкторських кооперативів і МСП; значний (також тимчасовий) приріст зареєстрованих і діючих аграрних та суміжних з ними малих підприємницьких структур, збільшення частки торгово-посередницької галузі дрібного підприємництва. У плані форми власності намітився чіткий орієнтир на приватно-одноособову.

6. Становлення, а в подальшому і посилення тенденції щодо тінізації малих зареєстрованих і діючих підприємницьких одиниць, разом з тим перепрофілювання багатьох з них на торговельно-посередницькі; спекуляція на курсі валют; посилення кримінального впливу на підприємництво. Водночас – зниження частки державного сектора у малому і середньому підприємстві України й абсолютне переважання приватних МСП. (У 1998 р. в Україні діяло 151372 підприємства, з них державної форми власності 5213, приватної 49361, колективної 95962) [1, с. 14].

7. На думку деяких авторів, очікуються більш масова приватизація малого та середнього підприємництва, падіння ролі і місця держави у забезпеченні зайнятості та соціального захисту населення, у суспільному виробництві, при значному зростанні (після завершення великої приватизації) офіційно реєстрованого безробіття.

МСП в нашій країні сформовані в основному завдяки самоорганізації та малій приватизації державних підприємств. Тільки внаслідок приватизації в Україні за останні чотири роки створено близько 40 тис. МСП [2, с. 56]. Найактивніше цей процес розвивався в 1992–1993 рр. Темпи зростання кількості малих підприємств і кооперативів на той час становили, відповідно, 143,8 і 125,1%. Це відбулося після прийняття Законів України “Про підприємництво” (лютий 1991 р.), “Про підприємства в Україні” (березень 1991 р.), “Про оподаткування доходів підприємств і організацій” (лютий 1992 р.), які створили необхідні умови для розвитку МСП. Одним із головних позитивних факторів при цьому були пільги в оподаткуванні новостворених малих підприємств.

Зміна державної податкової політики, тобто перехід від сплати податку з прибутку підприємств до сплати податку з доходів, погіршення загальної економічної ситуації в країні, відсутність державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва та скасування податкових пільг спричинили зменшення їх активності у виробничій діяльності, що, в свою чергу, вплинуло на процес створення суб'єктів малого підприємництва. Тому протягом 1994–1995 рр. темпи розвитку малих підприємств сповільнилися і, за даними Держкомстату, становили: у 1994 р. – 101,2%, 1995 р. – 111,9, у 1996 р. – 105,1, у 1997 р. – 141,4, у 1998 р. – 111,1, у 1999 р. – 108,3%.

За даними офіційної статистики, як уже зазначалося, в Україні діє 151,4 тис. малих і середніх підприємств з чисельністю працюючих на них близько 1 млн. чоловік, а внесок виробничих МСП у внутрішній валовий продукт (ВВП) держави становить майже 7%. На 1000 чол. населення припадає 5,4 МСП, у той час як у країнах з розвинутою ринковою економікою цей показник значно вищий. Так, наприклад, у США він становить 74,2, у Великобританії – 46, Італії – 68, Японії – 49,6. При зростанні в Україні кількості МСП з розрахунку на 1000 чол. населення могли б заповнитися ринкові ніші, що утворилися внаслідок трансформування економіки, збалансувалося б ринкове середовище.

У поліграфічній промисловості кількість МП становила: у 1991 р. – 85, 1995 р. – 543, 1996 р. – 618, 1997 р. – 1052, у 1998 р. – 1382; питома вага продукції МП у промисловому виробництві галузі відповідно – 22,2; 20,1; 20,3; 35,0 (25,5)*; 28,9%.

Загальної політики сприяння розвитку малого і середнього підприємництва в нашій країні в цілому не існувало до 1999 р., хоч і реалізовувались окремі стимулюючі заходи. Поряд з проблемою фінансових джерел розвитку існувала інша – не вдосконалювалася податкова система, що вирізняється складністю і непостійністю. Серед основних перешкод розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, як свідчать опитування респондентів, найбільшу частку займають податки (95% відповідей опитаних), велика кількість різних податків (82%), часті зміни податкових звітів (70%), а також у законодавстві (60%).

В Україні понад 40% усіх податків, зборів і платежів стягуються за допомогою непрямих податків – ПДВ, акцизного збору та мита. Для порівняння, у США непрямі податки складають 17,9%, у Німеччині – 27,8, Швеції – 24,3, Великобританії – 34,7%. Введений у 1991 р. ПДВ є основним джерелом надходжень до бюджету (31,4% у 1998 р.). Цей вид податку використовують понад 50 країн світу. Так, в Японії ставка ПДВ становить 3%, Канаді – 7, Австрії – 32, Італії – 38%. В Україні ПДВ щодо роздрібного товарообігу складає 16,67%, або 20% до оподаткованого обігу.

В економічно розвинутих країнах, де ВВП на душу населення становить 15 – 28 тис. доларів США на рік, податкові вилучення коливаються в межах 30 – 50%. Так, у Швеції вони складають 49,7%, Німеччині – 39,3, Великобританії – 35,3, США – 27,9%. В Україні, де реальний ВВП на душу населення становить 980 доларів США, видатки консолідованого бюджету складають 32,3% (за станом на 1.06.99 р.) [3, с. 23].

В Україні розв'язання проблем розвитку малого і середнього підприємництва потребує формування цілісної державної політики. За відсутності ринкового середовища системна криза стала поштовхом для наростання збитковості підприємств, неплатежів і бартеру. Незважаючи на ринкові реформи, не спостерігається адекватна антикризова поведінка господарюючих суб'єктів. Збиткова економіка стабільно самовідтворюється. Виникла впливова соціальна верства, якій така економіка вигідна і яка здатна створювати, підтримувати та відтворювати організаційно-правові умови для її функціонування.

У багатьох країнах світу розроблено державні програми розвитку малого та середнього підприємництва. Організаторами й учасниками їх виступають уряд, місцева влада та підприємці. Спрямовані ці програми на розв'язання найгостріших проблем малого підприємництва, до яких належать: фінансово-кредитне забезпечення, недостатній рівень кваліфікації управлінського персоналу, брак інформації з економічних питань, труднощі з реалізацією продукції.

У нашій же країні так і не була затверджена програма розвитку малого підприємництва на 1999–2000 рр. Але відрадним є те, що видано Закон “Про державну підтримку малого підприємництва”, в якому дано нове визначення суб'єкта малого підприємництва. Ним можуть бути всі фізичні особи – підприємці (незалежно від кількості найманих робітників) та юридичні особи, де працює до 50 робітників і валовий дохід становить до 500000 євро. Законом передбачено державну підтримку малого підприємництва за такими напрямками:

1. Формування інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва, організація державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого підприємництва.
2. Встановлення системи пільг для суб'єктів малого підприємництва.
3. Запровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності.
4. Фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва.

* До малих підприємств віднесені підприємства з кількістю працівників до 50 чол. (у поліграфічній промисловості – до 20 чол.). Для порівняння дані за 1997 р. наведені двома показниками – у дужках по підприємствах у 1998 р.)

5. Залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення поставки продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб.

Згідно із Законом для суб'єктів малого підприємництва може застосовуватись спрощена система оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності, що передбачає:

заміну сплати встановлених законодавством податків і зборів (обов'язкових платежів) сплатою єдиного податку. Ставка єдиного податку для суб'єктів підприємницької діяльності встановлюється в розмірі 6% обсягів виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

застосування спрощеної форми бухгалтерського обліку та звітності.

Мале і середнє підприємництво в Україні ще не стало одним з елементів розв'язання таких економічних і соціальних проблем, як сприяння структурній перебудові економіки, швидке насичення ринку товарами і послугами, послаблення монополізму і розвиток конкуренції, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, забезпечення зайнятості значної частини населення.

Прийняття Закону "Про державну підтримку малого підприємництва" дає можливість сподіватися, що разом із розвитком ринкових відносин в економіці України не менш активно розвиватиметься така її складова, як мале та середнє підприємництво.

1. Беседин В., Музыченко А., Сакали М. Финансовая и инвестиционная поддержка малого предпринимательства – важный фактор повышения эффективности экономики Украины // Финансовая консультация. 2000. № 7–8. 2. Білоус Г.М. Мале підприємництво – стан розвитку, необхідність кардинальних змін і послідовність рішень (або про концепцію державної політики розвитку малого підприємництва) // Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні. 1999. № 4. 3. Швайка Л.А. Нотатки про податки // Друкарство. 2000. Січень–лютий.

УДК 334.72

ПОСИЛЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОЦЕСУ ПРИВАТИЗАЦІЇ

В.В. Шляхетко

Складність і глибина процесу приватизації на етапі переходу України до ринкової економіки вимагає здійснення широкого комплексу заходів. Серед них важливе місце займає посилення мотиваційних чинників приватизації.

Сложность и глубина процесса приватизации на этапе перехода Украины к рыночной экономике требует осуществления широкого комплекса мероприятий. Среди них важное место занимает усиление мотивационных составляющих приватизации.

Сьогодні Україна знаходиться на етапі переходу до ринкової соціально-спрямованої економіки. Складність і глибина цього процесу вимагає здійснення широкого комплексу заходів, серед яких чільне місце займають роздержавлення і приватизація власності як важливі передумови перебудови економіки з метою її переорієнтації на ринкові умови господарювання, впровадження принципово нового ставлення до праці і господарської діяльності.

Одним з інструментів роздержавлення стає приватизація і розвиток приватної власності, яка є визначальною в умовах ринку. Приватизація – це лише одна із складових частин загальної концепції переходу до ринку. Паралельно до розвитку процесу роздержавлення і приватизації в суспільстві повинні відбуватися зрушення і в інших сферах економічного, політичного та соціально-культурного життя.

На приватизаційні процеси покладено виконання таких основних цілей:

формування змішаної соціально-орієнтованої економіки та створення недержавного сектора економіки;

зміна відносин власності на засоби виробництва з метою їх якісного відтворення та ефективного використання;

стабілізація економічного середовища;

розвиток конкуренції та обмеження державного монополізму;

розвиток ринку капіталу;